
Témata k SZZ Sémiotika a lingvistika (pro imatrikulaci do roku 2016)

Tato státní zkouška je zaměřená na teorii a dějiny sémiotiky a vybraná témata z analytické filosofie. Obsah požadovaných znalostí odpovídá tématům probíraným v rámci kurzů Úvod do sémiotiky, Dějiny sémiotiky, a Analytická filosofie I. a II.

Sémiotika

1. Popište základní charakteristiky teorie znaku v antice a vyberte si jeden směr, který blíže specifikujete: presokratici, „naznačování“ a vědecká tradice; hippokratická tradice (nutný znak, sémiotický charakter lékařského usuzování); Platón a problém vztahu fysis a jazyka, specifika písma, otázka nomos a fysis (dialogy *Kratylos*, *Theaitétos*, *Faidros*); Aristotelés: *První analytiky* a *Rétorika* (logická teorie znaku, rozlišení *tekmérion/eikos*, *enthyméma*, usuzování prostřednictvím znaku ve třech sylogistických figurách) a *Peri Hermeneias* (lingvistická teorie znaku, rozlišení *sémeia / symbola*); teorie znaku u stoiků (pojem *lekton*, stoická ontologie a klasifikace znaků).
2. Popište základní charakteristiky teorie znaku ve středověku a pozdní scholastice vyberte si jeden směr, který blíže specifikujete: Augustinův obrat (*signa naturalia/data*), IV. kniha *Sentenci* Petra Lombardského, terministé (Petrus Hispanus, teorie signifikace a supozice) a modisté (Tomáš z Erfurtu: *modi essendi, m. intelligendi, m. significandi*), Roger Bacon. Barokní sémiotika J. Poinsota (znak jako *relatio secundum esse*), jezuité z Coimbr (Petrus Fonseca, Domingo de Soto).
3. Popište charakteristiky teorie znaku v renesanční tradici a novověku a vyberte si jeden směr, který blíže specifikujete. Vztah magie a sémiotiky (hermetický drift, Foucaultův důraz na epistemologický zlom mezi renesančním a novověkým pojetím representace), ozvěny aristotelismu v renesanci a novověku v lékařské sémiotice. Vznik termínu sémiotika v novověku (J. Locke), význam Logiky z Port Royal. Kritika novověkého pojetí znaku (F. Nietzsche a teorie metafory, John Deely a kritika nominalistického pojetí sémiotiky).
4. Popište dílo Ch. S. Peirce a jeho význam pro sémiotiku: faneroskopie a otázka kategorizace semiósis, vztah sémiotiky a semiósis. Znakové schéma, klasifikace a taxonomie znaků (raná a pozdní), rozdíly oproti de Saussureově koncepci.
5. Znáte některé aplikace Peircovy teorie? (např. v teorii vědy, filosofii práva atd.) Popište je. Formy usuzování: dedukce, indukce a abdukce (klasifikace podle způsobu reprezentace závěru premisami, sylogistických modů, fází zkoumání). Abduktivní inference a její aplikace (vyberte si jeden směr, který blíže specifikujete: rétorika, teorie umění, logika, biosémiotika). Peircův pragmatismus (teorie významu a logika vědy). Srovnajte Peirceovo dělení sémiotiky na spekulativní gramatiku, formální logiku a čistou rétoriku s Ch. W. Morrisovou interpretací (syntaktika, sémantika, pragmatika).
6. D. F. de Saussure: vysvětlete jeho pojetí znaku, popište kontext vzniku obecné lingvistiky a jejího vztahu k sémilogii. Porovnejte principy syntagmatiky a paradigmaticky. V jakém vztahu je k oběma pojmům pojem redundance? V čem spočívá výhoda strukturálně lingvistické analýzy? Kteří autoři a jak využili syntagmatická a paradigmatická pravidla k definici a dělení vlastních systémů? (v rámci tzv. strukturalismu a poststrukturalismu).
7. Kodaňská škola, Louis Hjelmslev. Představte základní perspektivy a problémy důležité pro lingvistiku a sémiotiku, popište Hjelmslevovu kritiku Saussureova systému.
8. Uveďte klasifikaci kódů na základě způsobu artikulace podle U. Eca, popište jeho teorii znaku. Vysvětlete Ecovo pojetí semiósis ve vztahu k jiným autorům (zejm. k C. S. Peirceovi a J. Derridovi). Představte hlavní problémy Ecovy *Teorie sémiotiky*, zhodnoťte jeho výhody a nevýhody vůči jiným systémům.
9. Popište vybrané problémy historiografie dějin sémiotiky, charakterizujte hlavní otázky a problémy, vyberte si jeden směr, který blíže specifikujete: G. Manetti, A. Eschbach, J. Trabant, U. Eco, J. Deely, M. Foucault.
10. Aplikovaná sémiotika: vyberte si jednoho z probíraných autorů, představte základy jeho sémiotické perspektivy a popište způsoby a možná úskalí aplikovatelnosti této perspektivy (např. Peirceova teorie interpretantu a vizuální nebo audiální umění, U. Eco a jeho sociálně kritická sémiotika masové komunikace, B. Latour a jeho aplikace sémiotiky v rámci teorie sítí, Ecova teorie kódů a možnosti její aplikace v oblasti nových médií, Peircova teorie znaku v teorii argumentace apod.)

POVINNÁ LITERATURA:

DEELY, John. *Four Ages of Understanding: The First Postmodern Survey of Philosophy from Ancient Times to the Turn of the Twenty-First Century*. Toronto: University of Toronto Press, 2001. 0-8020-4735-1.
ECO, Umberto. *Od stromu k labyrintu: historické studie o znaku a interpretaci*. Praha: Argo, 2012. 978-80-257-0305-2.
ECO, Umberto. *Teorie sémiotiky*. Praha: Argo, 2009. 440 s. 978-80-257-0157-7
HJELMSLEV, Louis. *O základech teorie jazyka*. Praha: Academia 1972.

MANETTI, Giovanni. *Theories of the Sign in Classical Antiquity*. Bloomington: Indiana University Press, 1993. 0-253-33684-8.

PALEK, Bohumil. *Sémiotika*. Praha: Karolinum, 1997. 80-7184-356-3.

PEIRCE, Charles Sanders. *Essential Peirce: Selected Philosophical Writings*, I-II. Bloomington: Indiana University Press, 1992, 1998. 0-253-20721-5, 978-0-253-21190-3.

PEIRCE, Charles Sanders. *Essential Peirce: Selected Philosophical Writings*, I-II. Bloomington: Indiana University Press, 1992, 1998. 0-253-20721-5, 978-0-253-21190-3.

SAUSSURE, Ferdinand. *Kurs obecné lingvistiky*. Praha: Academia. 2007. 487 s. 978-80-200-1568-6.

Plus je třeba znát u specifických otázek, které si studující vybere alespoň jeden primární (či pramenný) text.

Doporučená literatura:

ASHWORT, Earline J. *The Tradition of Medieval Logic and Speculative Grammar, from Anselm to the End of Seventeenth Century: A Bibliography from 1836 Onwards*. Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 1978. 111 s. 0-88844-358-7.

CRUSE, Alan. *A Glossary of Semantics and Pragmatics*. Edinburgh: Edinburgh University Press 2006. 13-978-0-7486-2111-8.

DEELY, John. *Introducing Semiotic: Its History and Doctrine*. Bloomington: Indiana University Press, 1982. 246 s. 0-253-20287-6.

DUCROT, Oswald, TODOROV, Tzvetan. *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*. Paris: Seuil 1972. 480 s. 2-02-005349-7.

ESBACH, Achim, TRABANT, Jürgen. (eds.), *History of Semiotics (Foundations of Semiotics)*. Philadelphia/Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1983. 90-272-3277-6.

FOUCAULT, Michel. *Slová a věci*. Bratislava: Kalligram 2000. 80-7149-330-9. 978-80-257-0305-2.

SHORT, Thomas Lloyd. *Peirce's Theory of Signs*. Oxford: Cambridge University Press 2009.

ŠVANTNER, Martin et al. *Stopování sémiotiky*. Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart 2015.

Analytická filosofie

1. Rozlišení: sémantika – pragmatika, ideální jazyk – běžný jazyk. Na akých principech stojí přístup sémantiky a na akých přístup pragmatiky? Z akých důvodů kritizují tzv. zástancové teorií ideálního jazyka přístup teorií kladících důraz na běžný jazyk a naopak? Demonstrace a porovnání libovolně zvolených autorů (např. raný a neskorý Wittgenstein, Russell a Austin apod.).

2. Artikulace vztahu jazyk – svět. Příklad logického atomizmu (B. Russell, L. Wittgenstein) – co to jsou logické atomy? Akým způsobem jsou spojené s jazykem? Akú úlohu hrá myslenie? Porovnanie s iným prístupom – napr. utváranie významu v jazykových hrách (L. Wittgenstein) alebo v sieti presvedčení (W.V.O. Quine a jeho holizmus).

3. Problém výrokov o identite. V čom spočíva problém informativnosti výrokov o identite („Večernica je Zornica“)? Čo zaručuje ich objektivitu? Ako rieši tento problém sémantická teória G. Fregeho? (Rozpracovanie „sémantického trojuholníku“ na úrovni výrazov a viet. Ontologická povaha zmyslu – logická tvorba pojmov ako nesaturovaných funkcií a objektívna existencia myšlienok.) Povaha problému v Russellovej teórii priamej referencie. Analýza viet o identite („Walter Scott je autorom románu Waverley“).

4. Logický pozitivizmus a historicko-filozofické súvislosti jeho vzniku (nadväznosť na predošlé pozitivistické smery a na L. Wittgensteina). Spôsobu verifikácie – ako vymedzenie významu a ako demarkačná línia vedeckosti. Kritika verifikácie (problém aktuálnej možnosti verifikácie, problém seba-vzťahnosti atď.).

5. Vývoj teórií deskripcie – vznik otázky ako odpoveď na problém výrazov bez referenta („Súčasný francúzsky kráľ je holohlavý“). Zakotvenie problému v sémantickej teórii priamej referencie (B. Russell). Logická analýza viet obsahujúcich deskripcie. P.F. Strawson a pragmatická kritika - výpoveď ako nositeľ pravdivostnej hodnoty, presupozície ako predpoklady úspešnej výpovede. „Zjednotenie“ u K. Donnellana – rozdelenie na referenčné a atributívne použitie deskripcie.

6. Vlastné mená a mená pre prirodzené druhy. Konotácia a denotácia vlastných mien – základy rozlíšenia u J.S. Milla. Teórie, ktoré popisujú vlastné mená ako konotujúce (G. Frege, B. Russell, J. Searle) a tie, ktoré popisujú vlastné mená ako priamo denotujúce (S. Kripke). Aké sú argumenty v prospech jednotlivých teórií? Ontologická otázka esencionalizmu.

7. Pragmatické analýzy jazyka. Rečový akt ako základná jednotka jazyka (J.L. Austin). Vymedzenia pojmov performatív a konštatív. Ako sú vymedzené podmienky úspešných aktov? Aké súčasti rečového aktu predstavujú lokúcia, ilokúcia a perlokúcia? Intencionálna teória významu. Prečo a ako zakladá P. Grice svoju sémantickú teóriu na pojme mienenia? Ako je vymedzený prirodzený a neprirodzený význam? Ako s touto teóriou súvisia konverzačné maximy a implikatury (konvenčná a konverzačná)?

8. Otázka prekladu – objektívne (a relativizujúce) aspekty prekladu. Myšlienkový experiment radikálneho prekladu (W.V.O. Quine), jeho predpoklady (behaviorizmus) a dôsledky (holizmus). Neurčitost' prekladu a neurčitost' referencie ako reflexia vlastností jazyka. Analýza prekladu z pohľadu ďalších teórií – Fregeho sémantika, logický atomizmus (hľadanie objektívnych medzijazykových prvkov)

9. Nesúmerateľnosť pojmových schém. Pridklady relativizmu v dielach B. Whorfa, T. Kuhna a P. Feyerabenda - v čom spočíva daný relativizmus a aké má dôsledky na prax jednotlivých aktérov (kultúr, vedcov). D. Davidson a jeho kritika nesúmerateľnosti prostredníctvom kritiky samotného pojmu „pojmová schéma“.

Pro studenty kteří nastoupili dřív:

Otázky ke státní zkoušce Sémiotika a lingvistika najdete ve studijním systému .

Ale pozor! Jedna sada otázek je pro magisterské studenty, kteří nastoupili do studia v roce 2011 a dříve, druhá pro studenty, kteří studují od roku 2012 a později. Stáhněte si tedy správnou variantu otázek!